

42. Там само.
43. Там само. – С. 221-222.
44. Там само. – С. 222.
45. Там само. – С. 240.
46. Там само.
47. Там само. – С. 241.
48. Там само.
49. Там само. – С. 243, 273.
50. Там само. – С. 273.
51. Баран В. Вказана праця. – С. 287.
52. Боцюрків Б. Вказана праця. – С. 138.
53. Мартирологія Українських Церков. – Т. 2. – С. 686-687.
54. Баран В. Вказана праця. – С. 287.
55. Там само.
56. Там само.

Summary

Oksana BORUTSKA

UNDERGROUND ACTIVITIES OF UKRAINIAN GREEK CATHOLIC CHURCH IN TIMES OF THE SOVIET TOTALITARIAN REGIME IN THE 60S OF XX CENTURY

It is about the forms and methods of the underground Greek Catholic episcopate, clergy and faithful of the Church during the Soviet totalitarian regime in the western region of Ukraine.

Keywords: Ukrainian Greek Catholic Church, bishops, clergy, monks, believers, authorized the Council for the Rus Orthodox Church, the Soviet regime.

Катерина Будз

ВПЛИВ ДРУГОГО ВАТИКАНСЬКОГО СОБОРУ (1962 – 1965 РР.) НА РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРЕКО-КАТОЛИКІВ У ПІДПІЛЛІ

Досліджується вплив Другого Ватиканського Собору на підпільну Українську Греко-Католицьку Церкву. Розглядаються як очікування вірних, так і їхнє ставлення до окремих рішень Собору. Особливу увагу приділено причинам несприйняття більшістю підпільних греко-католиків східних літургійних реформ. *Ключові слова: УГКЦ, Другий Ватиканський Собор, східні літургійні реформи, православний.*

Другий Ватиканський Собор (1962 – 1965 рр.) часто пов'язують із модернізацією Католицької Церкви. Цей Собор започаткував значні зміни

у багатьох сферах релігійного життя – від переведення літургії з латинської на народні мови до екуменічних контактів Римо-Католицької Церкви (далі – РКЦ) з іншими Церквами. Постанови Собору поширювалися і на Східні Католицькі Церкви, найбільшою з яких була Українська Греко-Католицька Церква (далі – УГКЦ).

Простежити вплив реформ Собору на українських греко-католиків у край складно з огляду на брак джерельних матеріалів із цієї тематики, оскільки після офіційної ліквідації у 1946 р. ця Церква перебувала у підпіллі.

Обрана нами тема практично ще не була предметом окремого вивчення, та все ж деякі дослідники, зокрема Богдан Боцюрків¹, Володимир Пащенко², Віктор Войналович³, Олег Бажан⁴ та Наталія Шліхта⁵, торкалися впливу Другого Ватиканського Собору на життя підпільної Церкви. Чи не єдиним автором, який присвятив окрему статтю сприйняттю реформ Другого Ватиканського Собору греко-католиками в Україні, є канадський дослідник о. Петро Ґаладза⁶. Автор аналізує ставлення греко-католиків до рішень Собору на основі усних свідчень 20 респондентів⁷. Загалом дослідження о. Петра Ґаладзи дає загальне розуміння причин неоднозначного ставлення підпільних греко-католиків до постанов Собору, однак для ширших узагальнень необхідно розглянути проблему не лише у богословському, а й у суспільно-політичному контексті.

Метою даної статті є проаналізувати вплив Собору на релігійне життя українських греко-католиків, насамперед через з'ясування очікувань вірних, визначення основних джерел інформації про Другий Ватиканський Собор та аналіз сприйняття представниками підпільної Церкви літургійних нововведень Собору. В основу статті лягли 30 інтерв'ю із фондів Архіву Інституту Історії Церкви у м. Львові. Вибірка усних джерел рівною мірою репрезентує підпільне духовенство, чернецтво і мирян Львівської та Івано-Франківської областей.

ОЧІКУВАННЯ ПІДПІЛЬНИХ ГРЕКО-КАТОЛИКІВ ВІД СОБОРУ

Попри нелегальний статус УГКЦ у Радянському Союзі та інформаційну блокаду, не варто применшувати знання греко-католиків про Другий Ватиканський Собор. Якби про Собор не було відомо, то важко було б пояснити «активізацію уніатів» наприкінці 1950-х – на початку 1960-х років, зафіксовану у радянських звітах того часу. Варто відзначити, що Центральний Комітет Компартії України пояснював активізацію греко-католиків саме Другим Ватиканським Собором⁸. Наталія Шліхта пов'язує згадану «активізацію» не лише з Собором, а й з кількома іншими подіями –

поверненням значної частини реабілітованого греко-католицького духовенства у 1955-1957 рр. до УРСР, революцією 1956 р. в Угорщині, та відновленням ГКЦ у червні 1968 р. у Чехословаччині у контексті подій «Празької весни»⁹.

У звіті Республіканського уповноваженого Ради у справах Російської Православної Церкви (далі – РПЦ) за 1964 рік сказано, що «уніатське духовенство поширює чутки про те, що митрополит Сліпий повернеться у Радянський Союз і буде очолювати українську церкву»¹⁰. У доповідній записці уповноваженого у справах релігій по УРСР за 1967 р. сподівання греко-католиків на швидку реставрацію їхньої Церкви у СРСР пояснюються саме подібною пропагандою¹¹.

А втім, причиною згаданого пожвавлення могли бути не лише чутки, а й очікування вірних від ватикансько-московського зближення. Діалог Ватикану й Москви за понтифікатів Папи Іоанна XXIII (1958-1963) та Папи Павла VI (1963-1978) проявився у трьох аспектах, а саме: у пожвавленні дипломатичних відносин між Ватиканом і радянським керівництвом, у зміні ставлення РКЦ до комунізму та у новому підході до проблеми діалогу віруючих з атеїстами. Кульмінаційним моментом «розрядки» у дипломатичних відносинах двох держав став візит до Ватикану голови Президії Верховної Ради СРСР Миколи Підгорного у січні 1967 р.¹². Б. Боцюрків зазначає, що саме ця зустріч «стимулювала ілюзії щодо близького успіху у ватикансько-радянських переговорах про легалізацію Греко-Католицької Церкви в Галичині»¹³.

Частина підпільних греко-католиків дійсно пов'язувала перспективи легалізації своєї Церкви із потеплінням взаємин Апостольської Столиці з Кремлем. Приміром, у 1965-1966 рр. деякі підпільні священники наважилися «випробувати «толерантність» радянських органів, відкрито правлячи літургії у неділі та основні свята в недіючих Церквах Галичини»¹⁴. Таким чином до серпня 1967 р. греко-католики у Галичині самовільно відкрили близько двохсот церков¹⁵.

Разом з тим значна частина вірних підпільної УГКЦ була розчарована діалогом Ватикану з Москвою та обережністю формулювань Соборових постанов. Так, підпільний священник Чину Святого Василія Великого (далі – ЧСВВ) о. Дам'ян Богун зазначив в інтерв'ю: «Люди думали, що як з цілого світу з'їдуться єпископи, як скажуть, що Радянський Союз не повинен існувати, бо то не тюрма народів, а катівня народів. Але нічого такого там не говорилося і люди, так би сказати, були розчаровані тим собором, бо люди, звичайно, не розумілися, про що там на соборі мають розмовляти і які закони устанавляти»¹⁶.

Якщо виданий 1949 р. Папою Пієм XII декрет забороняв віруючим вступати до комуністичної партії під загрозою відлучення від Церкви¹⁷, то Другий Ватиканський Собор не засудив комунізм, хоч за це виступала значна частина учасників Собору. У Соборовій Конституції «*Gaudium et spes*» («Радість і надія») було засуджено не комунізм, а більш абстрактні «помилки матеріалізму»¹⁸. Аналогічна ситуація спостерігається й у випадку зі ставленням Собору до атеїзму, який теж не був офіційно засуджений.

З початком Другого Ватиканського Собору фіксується і налагодження взаємин між Ватиканом і РПЦ, що проявилось у присутності на всіх чотирьох сесіях Собору спостерігачів від Московського Патріархату. Найбільш радикально проти зближення Апостольської Столиці з радянським керівництвом та ієрархією РПЦ виступали представники заснованої 1954 р. секти «покутників», лідером якої був греко-католицький священник Ігнатій Солтис¹⁹. Члени секти оголосили Папу Іоанна XXIII «антипапою» за те, що він примирився з комуністичним режимом, а підпільну Церкву – його співницею (за брак опору до цього режиму). «Покутники» «очорнювали православне духовенство і навіть самого римського папу, оскільки він проводить політику примирення зі Східною Православною Церквою» (рос.)²⁰.

Отже, невинуватість очікувань УГКЦ щодо Собору варто поставити у ширший контекст взаємин Апостольської Столиці з радянським керівництвом та ієрархією РПЦ.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО СОБОР

На основі вибірки з 30 інтерв'ю спробуємо проаналізувати основні джерела інформації про Собор. 22 з 30 респондентів зазначили, що в тій чи іншій мірі мали інформацію про Собор і навіть стежили за його ходом. Навіть о. Михайло Косило, який на той час перебував в ув'язненні, все ж дізнався про Собор від своєї матері, а коли його перевели до Львова, то він отримував більш повну інформацію²¹. Якщо більшість опитаних вказували на синхронність таких відомостей, то о. Дем'ян Богун зазначив, що священники були «пізно інформовані»²².

Інформацію про Другий Ватиканський Собор отримували здебільшого через закордонні радіостанції, греко-католицьких та римо-католицьких священників, а також родичів та знайомих з української діаспори.

Як джерело інформації радіопередачі були найбільш доступними для підпільних греко-католиків. Згадки про важливість радіо для отримання повідомлень про Собор містять 6 інтерв'ю. Цінні повідомлення про Собор передавали радіостанції «Ватикан», «Свобода» і «Голос Америки»²³. Цікаво,

що двоє респондентів (с. Серафима Сало і с. Рафаїла Кулиняк) називають радіо єдиним джерелом, а інші двоє, зокрема о. Дем'ян Богун та с. Хризанта Гнатів, зазначають відповідно, що радіо майже не подавало або взагалі не подавало інформації про Собор²⁴.

Підпільне духовенство часом черпало інформацію і з більш офіційних джерел. Так, троє з десяти опитаних священиків ще в радянський час мали змогу безпосередньо ознайомитися із постановами Собору. О. Ілля Огурок мав польську версію документів Собору, а о. Володимир Пальчинський у 1971 р. власноручно привіз «конституції» з Варшави²⁵. Четверо респондентів (дві сестри-монахині і дві мирянки) дізналися про Другий Ватиканський Собор від священиків²⁶. Однак священики не завжди наголошували, що конкретна постанова була ухвалена на Соборі. З цього приводу пані Данута Захаришин зазначає: «Я розумію зараз, що ту всю науку, яку нам давав отець Михайло, то він давав з рішень II Ватиканського Собору»²⁷. Інша підпільна мирянка стверджує, що завдяки отцям про Собор було відомо, але відчувався дефіцит детальнішої інформації²⁸.

ВПЛИВ СОБОРУ НА ЛІТУРГІЙНЕ ЖИТТЯ ПІДПІЛЬНИХ ГРЕКО-КАТОЛИКІВ

Найбільш резонансною подією у зв'язку із проведенням у Римі Другого Ватиканського Собору було несподіване звільнення після 18-річного ув'язнення глави УГКЦ Митрополита Йосифа Сліпого та його участь у Соборі, про що з радістю згадують багато респондентів²⁹.

Серед проголошених Собором змін, що безпосередньо стосувалися підпільних греко-католиків, стали введення української мови у богослужбову практику, скорочення літургії, східні літургійні зміни та вживання літургійної формули «всіх вас, православних християн».

Як зазначає о. Петро Ґаладза, з усіх Соборових постанов саме впровадження української мови у богослужіння було сприйнято найбільш позитивно³⁰. Оскільки доступом до слухання літургії по Радіо «Ватикан» користувалися практично всі, то ця зміна була зауважена одразу. Дуже схвально про таке нововведення відгукнувся, наприклад, о. Петро Дутчак³¹. Пані Марта Малкош відзначила, що завдяки українському перекладу Служби Божі стали зрозуміліші³². Разом з тим у силу певного консерватизму та браку відповідних перекладів³³, богослужбовою мовою у підпільний час залишалася переважно церковнослов'янська. Так, про використання останньої у підпільних богослужіннях згадують четверо респондентів³⁴, натомість жоден респондент не згадує про використання української як богослужбової мови у підпільний час.

Ще одним нововведенням Собору було скорочення Літургії. О. Олександр Ванджура позитивно сприйняв таку зміну, однак зі свідчень чотирьох інших респондентів випливає, що підпільні отці рідко вдавалися до скорочення Літургії і натомість правили, за висловом п. Володимири Кандюк, «без всяких скорочень»³⁵. Однак найбільш резонансною зміною стали східні літургійні реформи.

СТАВЛЕННЯ ГРЕКО-КАТОЛИКІВ ДО СХІДНИХ ЛІТУРГІЙНИХ РЕФОРМ

«Декрет про Східні Католицькі Церкви» (21 листопада 1964 р.) проголосив необхідність повернення до східної обрядової традиції, зафіксованої Берестейською унією 1596 р.³⁶. Власне, ініціатива була підтверджена й промовою Верховного Архієпископа Йосифа Сліпого на Другому Ватиканському Соборі проти латинізації³⁷. Очищення греко-католицького обряду від римо-католицьких практик (як Молебнів чи прийняття Пресвятої Євхаристії навколішки) можна було б трактувати як крок Ватикану назустріч Східним Церквам. Натомість стикаємося з доволі різким спротивом українських греко-католиків упровадженню східних літургійних реформ.

Аналіз дослідника о. Петра Ґаладзи засвідчує, що практично жоден з респондентів не відгукнувся схвально про обрядові реформи, а четверо осіб оцінили їх «навіть дуже негативно»³⁸. Автор визначає причину подібної реакції, що, на його думку, полягає в отождненні обрядового «осхіднення» з російським православ'ям³⁹. Неоднозначне ставлення до «східних реформ» можна не лише пов'язати з намаганням «катакомбників» відмежуватися від російського православ'я навіть на рівні обряду, а й окреслити як «спадщину» міжвоєнного періоду. Мається на увазі обрядова дискусія, наслідком якої стало виділення двох релігійних течій – орієнтальної (Митрополит Андрей Шептицький і значна частина духовенства) та окцидентальної (виразником якої був станіславський єпископ Григорій Хомишин)⁴⁰.

Протягом катакомбного періоду «цивілізаційний» поділ посилювався внаслідок реформ Другого Ватиканського Собору. Як зазначає Б. Боцюрків, «пуристи» (тобто «восточники») на чолі з Владикою Величковським та Архієпископом Стернюком стали на позиції Митрополита Йосифа Сліпого й діаспори та підтримали лінію Собору, в той час як «консерватори» («западники») вважали східні літургійні реформи невчасною «православізацією» та розмиванням лінії між православ'ям та католицизмом⁴¹.

Сестра Февронія Кашевко (Чин Св. Вінкентія) взагалі не знала про обрядову реформу, а мирянка Варвара Осадчук зазначила, що ці зміни їх

не дуже зачепили⁴². Сестра-студитка Хризанта Гнатів натомість зазначила: «То не було таких дуже змін»⁴³. Зрозуміло, що питома візантійський обряд і так практикувався духовенством і чернецтвом Студійського уставу, а відтак зміни, які мали полягати в очищенні обряду від латинських нашарувань, і не могли бути відчутними.

Деякі респонденти прийняли постанову про повернення до східного обряду з певними застереженнями. Отець-василіанин Мар'ян Чорнега прийняв цю зміну, хоч для старшої генерації Чину це не було обов'язковим. Утім, священник вважав юліанський календар «глупотою над глупотами» і був проти вживання у літургії слова «православний»⁴⁴. Сестра Касіяна Семчак (ЧСВВ) позитивно поставилася до реформ з огляду на те, що вони були ініційовані Митрополитом Йосифом Сліпим: «Я не знаю, так як від нашого патріарха ми все радо приймали, так як знали, скільки витерпів»⁴⁵. Подібно і сестра-василіанка Серафима Сало сама позитивно сприйняла ці реформи, але відзначила, що «в народі» і у Василіанському Чині вони спричинили поділ⁴⁶. Інший представник Василіанського Чину – о. Юрій-Іван Янтух – відверто визнав, що східні реформи «багато шкодять»⁴⁷.

Інтерв'ю з підпільним чернецтвом і мирянами Івано-Франківщини засвідчують, що східні обрядові реформи у підпільний період там практично не запроваджувалися⁴⁸.

ДИСКУСІЯ ЩОДО ВЖИВАННЯ У БОГОСЛУЖІННЯХ СЛОВА «ПРАВОСЛАВНИЙ»

Ще одним контроверсійним моментом було введення у літургію формули «і за всіх вас, православних християн». Це спричинило певний розкол у церковних колах, як серед духовенства, так і чернецтва й мирян. Особливо виразними були тертя між чернечими орденами, позаяк редемптористи і студити вживали слово «православний», а василіани вважали це неприйнятним⁴⁹.

На думку Мирослава Татарина, прихильники латинської обрядової традиції чинили опір літургійній формулі «всіх вас, православних християн», позаяк прагнули провести якомога чіткішу межу між своєю «правдивою Церквою» та «безбожною» РПЦ⁵⁰. Великою мірою ці дискусії загострювалося і через брак богословської освіти у підпіллі⁵¹. Попри те, що Кардинал Йосиф Сліпий в «Історії Вселенської Церкви на Україні» зазначив, що «тільки католики є православні в догматичному розумінні того слова», оскільки вони «право славлять Бога»⁵², слово «православний» й надалі сприймалося у вузькому конфесійному значенні. Типову реакцію мирян, що «дуже огорчилися, як в радіо почули «всіх вас, православних християн»,

описує о. Дам'ян Богун: «Православні нас переслідують і вони за православних моляться, а ми що? Навіть не згадують нас, тільки православних християн»⁵³.

Сестра Касіяна Семчак (ЧСВВ) сказала, що сестри підкорялись авторитету Митрополита Йосифа Сліпого та отримали ґрунтовний вишкіл від отців щодо доцільності вживання слова «православних», тому й «відразу так сприйняли і навіть не було ніяких»⁵⁴. Для п. Данути Захаришин таким авторитетом був Архієпископ Володимир Стернюк⁵⁵. З не меншою довірою до постанов Митрополита Йосифа Сліпого та Владика Стернюка поставилася інша мирянка – п. Анна Чопик: «Слово болюче, але на то є вчені люди»⁵⁶.

Якщо говорити про регіональні відмінності, то львівські греко-католики поставилися до нововведення з більшим розумінням, ніж івано-франківські. Пані Малкош Марта згадує, що «в львівській дієцезії все вживалося «православний» і тепер вживається. А в нас говорили священники «правовірний» при відправі»⁵⁷. Отець Петро Дутчак з Івано-Франківщини ніколи не вживав цього слова у богослужбовій практиці, а наставники о. Івана Кардаша вважали подібне нововведення завчасним⁵⁸. З опитаних підпільних греко-католиків Івано-Франківщини лише сестра Анна Лизань прихильно поставилася до введення слова «православний», вважаючи його своїм: «Вони [православні – К.Б.] наше слово в нас вкрали і свою схизму ним прикрили»⁵⁹.

У свідомості підпільних греко-католиків слово «православний» асоціювалося з «комуністичним», «атеїстичним» та «зрадницьким», оскільки в їхніх очах ця Церква була дискредитована тісною співпрацею з комуністичним режимом та, зрештою, саме РПЦ виконала сумнозвісну роль «могильника» для УГКЦ у 1946 р.

Отже, з негативного ставлення до РПЦ та православ'я загалом впливає особливо активна протидія підпільних греко-католиків східним літургійним змінам та вживанню слова «православний» у богослужбовій практиці.

ВИСНОВКИ

Другий Ватиканський Собор (1962-1965 рр.) справив значний вплив на Українську Греко-Католицьку Церкву у підпіллі. Навіть в умовах перебування за «залізною завісою» підпільні греко-католики отримували певні відомості про хід та основні постанови Собору, насамперед через закордонні радіостанції, священників, друзів і знайомих з діаспори та Польщі тощо.

Другий Ватиканський Собор офіційно не засудив ні комуністичну ідеологію, ні атеїзм, а викликані ватикансько-московським зближенням сподівання підпільних греко-католиків на легалізацію їх Церкви виявилися безпідставними.

Небажання частини підпільних греко-католиків виконувати постанови Собору можна пояснити передусім специфічними умовами існування УГКЦ у Радянському Союзі. Східні літургійні реформи, які лише б наблизили греко-католицькі обрядові практики до православних, сприймалися частиною духовенства і чернецтва та більшістю мирян як офіційний дозвіл Апостольської Столиці на «православізацію». Цей опір був більш відчутний на території колишньої Станіславської єпархії, де латинські обрядові практики були вкорінені глибше, ніж на Львівщині.

Отже, ставлення українських греко-католиків до рішень Другого Ватиканського Собору засвідчило його амбівалентний вплив на УГКЦ у підпіллі.

1. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946–1989) / Богдан Боцюрків // Літопис Голоти України. – Дрогобич: Відродження, 1994. – Т.2: Репресована церква. – С. 298-322.
2. Пашенко В. Греко-католики в Україні (від 40-х років ХХ століття до наших днів) / Володимир Пашенко. – Полтава, 2002. – 616 с.
3. Войналович В. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940-1960-х років: політологічний дискурс / Віктор Войналович. – К.: Світогляд, 2005. – 741 с.
4. Бажан О.Г. Випробування вірою. Боротьба за реалізацію прав і свобод віруючих в Україні в другій половині 1950-х – 1980-х рр. / О.Г. Бажан, Ю.З. Данилюк. – К., 2000. – 332 с.
5. Shlikhta N. The Survival of the Church under Soviet Rule: a Study in the Life of the Ukrainian Exarchate of the Russian Orthodox Church, 1945-1971. A Dissertation in History / Natalia Shlikhta. – Budapest: Central European University, 2004. – 491 p.
6. Ґаладза П. Сприйняття Другого Ватиканського Собору греко-католиками в Україні / о. Петро Ґаладза // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії [ред. о. Борис Ґудзяк та ін.]. – Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії, 2001. – Число 3. – С. 377–400.
7. Там само. – С. 388-389.
- 8 Бажан О.Г. Випробування вірою... – С.39.
9. Shlikhta N. The Survival of the Church under Soviet Rule... – P. 306.
10. Сергійчук В. Нескорена церква: подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу / Володимир Сергійчук. – К.: Дніпро, 2001. – С. 406.
11. Там само. – С. 411.
12. Історія релігії в Україні. У 10-ти т. / [За ред. П. Яроцького]. – К., 2001. – Т.4. Католицизм. – С. 159.
13. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах... – С. 312.

14. Там само.
15. Там само.
16. Інтерв'ю з о. Дам'яном Богуном від 06.06.1993, м. Львів. Інтерв'юер: Смолюк С. // АІЦ, П-1-1-150, 1 ред. – С. 58.
17. Шейнман М. От Пия IX до Иоанна XXIII. Ватикан за 100 лет / М. Шейнман. – М.: Наука, 1966. – С. 135.
18. Luxmoore J., Babiuch J. The Vatican and the Red Flag: the Struggle for the Soul of Eastern Europe / J. Luxmoore, J. Babiuch. – London: Geoffrey Chapman 1999. – P.121.
19. Боцюрків Б. Українська Греко-католицька Церква в катакомбах... – С.305.
20. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – ф. 4648, оп. 5, спр. 361, арк. 3.
21. Інтерв'ю з о. Михайлом Косилом від 12. 11. 1999, Івано-Франківська область, Надвірнянський район, м. Яремча. Інтерв'юер: Чуляк В. // АІЦ, П-1-1-1026, 2 ред. – С.9.
22. Інтерв'ю з о. Дам'яном Богуном... – С.58.
23. Інтерв'ю з п. Володимирою Кандюк від 30.11.1993, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Павликівська Н. // АІЦ, П-1-1-360, 2 ред. – С.11.
24. Інтерв'ю з с. Серафимою (Сало) від 15.09.2000, м. Львів. Інтерв'юер: Лучко Л. // АІЦ, П-1-1-1165, 1 ред. – С.8; Інтерв'ю з с. Рафаїлою (Ольгою Кулиняк) від 12.03.1994, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Павликівська Н. // АІЦ, П-1-1-353, 2 ред. – С.19; Інтерв'ю з о. Дам'яном Богуном... – С.58; Інтерв'ю з с. Хризантою (Марією Гнатів) від 12.08.1996, м. Львів. Інтерв'юер: Купчик Л. // АІЦ, П-1-1-66, 1 ред. – С.62.
25. Інтерв'ю з о. Іллею Огурком від 20. 10. 1997, м. Львів. Інтерв'юер: Купчик Л. // Архів Інституту Історії Церкви (далі – АІЦ), П-1-1-739, 2 ред. – С.33; Інтерв'ю з о. Володимиром Пальчинським від 20.09.1997, Івано-Франківська область, Тисьменицький район, с. Погоня. Інтерв'юер: Павликівська Н. // АІЦ, П-1-1-553, 2 ред. – С.6.
26. Інтерв'ю з с. Февронією (Ганною Кашевко) від 16. 09.2000, м. Львів. Інтерв'юер: Хлинова С. // АІЦ, П-1-1-42, 1 ред. – С.12; Інтерв'ю з с. Хризантою (Марією Гнатів)... – С.62; Інтерв'ю з п. Данутою Захаришин від 25. 08. 2000, м. Львів. Інтерв'юер: Захаришин О. // АІЦ, П-1-1-1132. – С.26; Інтерв'ю з п. Задорожною від 02.09.2000, м. Дрогобич. Інтерв'юер: Кулиняк В. (ЛДС). // АІЦ, П-1-1-1158. – С. 22.
27. Інтерв'ю з п. Данутою Захаришин... – С.26.
28. Інтерв'ю з п. Задорожною... – С. 22.
29. Інтерв'ю з о. Михайлом Косилом... – С.9; Інтерв'ю з о. Мар'яном Чорногою від 30.03.2002, Львівська обл., Жовківський р-н, с. Крехів. Інтерв'юер: Борис В. // АІЦ, П-1-1-145, 1 ред. – С.8; Інтерв'ю з с. Серафимою (Сало)... – С.8.
30. Ґаладза П. Сприйняття Другого Ватиканського Собору... – С.389.
31. Інтерв'ю з о. Петром Дутчаком від 20.05.1994, Івано-Франківська область, Тисьменицький район, с.м.т. Лисець. Інтерв'юер: Павликівська Н. // АІЦ, П-1-1-385, 2 ред. – С.18.

32. Інтерв'ю з п. Мартою Малкош від 04. 11. 1994, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Павликівська Н. // АИЦ, П-1-1-426. – С.39.
33. Інтерв'ю з о. Володимиром Пальчинським... – С.7.
34. Інтерв'ю з о. Володимиром Пальчинським... – С.7; Інтерв'ю з с. Альфонсою (Анною Лизань) від 13.03.1997, Івано-Франківська обл., м. Калуш. Інтерв'юер: Павликівська Н. // АИЦ, П-1-1-857, 1 ред. – С.9; Інтерв'ю з с. Рафаїлою (Ольгою Кулиняк)... – С.19; Інтерв'ю з п. Лідією Зеленчук-Лопатинською від 11. 11. 1997, Львівська область, Стрийський район, м. Моршин. Інтерв'юер: Огородник Т. // АИЦ, П-1-1-780, 1 ред. – С.31.
35. Інтерв'ю з о. Олександром Ванджурою від 10.06.1995, Івано-Франківська область, м. Коломия. Інтерв'юер: Павликівська Н. // АИЦ, П-1-1-575, 2 ред. – С.28; Інтерв'ю з п. Володимирою Кандюк... – С.10; Інтерв'ю з п. Лідією Зеленчук-Лопатинською... – С.31; Інтерв'ю з п. Мартою Малкош... – С. 38; Інтерв'ю з с. Рафаїлою (Ольгою Кулиняк)... – С.19.
36. Декрет про Східні Католицькі Церкви / /Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 1996. – С.171-186.
37. За рідну церкву: офіційний бюлетень Централі комітетів оборони обряду, традицій і мови Української Католицької Церкви у ЗДА і Канаді. – Торонто, 1967. – Ч.1. – С.46.
38. Ґаладза П. Сприйняття Другого Ватиканського Собору... – С.389.
39. Там само.
40. Єгрешій О. Обрядові дискусії в Галичині першої половини ХХ ст.: спроба історичного аналізу / Олег Єгрешій // Київська традиція і східний обряд в Українському християнстві [наук. зб. / ред.: А. Колодний, А. Гудима]. – Київ-Тернопіль, 2004. – С. 83-85. Про ідеологічне протистояння між прихильниками латинської («западники») та візантійської (так звані «восточники») обрядової орієнтації в УГКЦ протягом першої половини ХХ століття писали також польські дослідники Мирослава Папежинська-Турек і Станіслав Стемпень (Папежинська-Турек М. Візантинізм чи латинство? Дискусія в українській пресі Галичини міжвоєнного періоду про культурні цінності / Мирослава Папежинська-Турек // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. – Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії, 2001. – Число 3. – С. 403–417; Стемпень С. Між окциденталізацією та візантинізацією: проблема обрядової ідентичності Греко-католицької церкви в Речі Посполитій міжвоєнного періоду. – Ковчег. Науковий збірник із церковної історії [ред. о. Борис Гудзяк та ін.]. – Число 4: Еклезіяльна й національна ідентичність греко-католиків Центрально-Східної Європи. – Львів, 2003. – С. 86–101).
41. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах... – С.311.
42. Інтерв'ю з с. Февронією (Ганною Кашевко)... – С.12; Інтерв'ю з п. Варварою Осадчук від 27. 05. 1994, Івано-Франківська обл., м. Городенка. Інтерв'юер: Стоцький Я. // АИЦ, П-1- 1–320, 2 ред. – С.23.
43. Інтерв'ю з с. Хризантою (Марією Гнатів)... – С.62.
44. Інтерв'ю з о. Мар'яном Чорнегою... – С.8.

45. Інтерв'ю з с. Касіяною (Катериною Семчак) від 05.04.2002, м. Львів. Інтерв'юер: с. Ігнатія Гаврилик // АІЦ, П-1-1-1374, 1 ред. – С.19.
46. Інтерв'ю з с. Серафимою (Сало)... – С.8.
47. Інтерв'ю з о. Юрієм-Іваном Янтухом від 27.09.1993, Львівська обл., м. Жовква, монастир. Інтерв'юер: Смолюк С. // АІЦ, П-1-1-247, 2 ред. – С.40.
48. Інтерв'ю з с. Альфонсою (Анною Лизань)... – С.9; Інтерв'ю з с. Василюю (Аріадною – Марією – Оленою Николайчук) від 02.06.2000, Івано-Франківська обл., Калуський р-н, с. Войнилів. Інтерв'юер: Павликівська Н. // АІЦ, П-1-1-1128, 2 ред. – С.38-39; Інтерв'ю з с. Маркіяною (Марією Колодій) від 13.01.1994, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Павликівська Н. // АІЦ, П-1-1-270, 1 ред. – С.26; Інтерв'ю з п. Володимирою Кандюк... – С.10; Інтерв'ю з п. Варварою Осадчук... – С.23.
49. Інтерв'ю з о. Володимиром Пальчинським... – С. 8.
50. Tataryn M. The Re-emergence of the Ukrainian (Greek) Catholic Church in the USSR / Myroslaw Tataryn // Religious policy in the Soviet Union [ed. Sabrina P. Ramet]. – Cambridge: Cambridge University Press, 1993. – P.309.
51. Ibid.
52. Берестейська унія: історія вселенської Церкви на Україні. Йосиф Сліпий, патріарх, кардинал, 1892-1984. Рим: Богословія, 1994. – Т. 4. – С. 20.
53. Інтерв'ю з о. Дам'яном Богуном... – С. 58.
54. Інтерв'ю з с. Касіяною (Катериною Семчак)... – С.19.
55. Інтерв'ю з п. Данутою Захаришин... – С. 17.
56. Інтерв'ю з п. Анною Чопик від 08. 06. 2000, м. Львів. Інтерв'юер: бр. Михайло Яремцьо // АІЦ, П-1-1-1143, 2 ред. – С.13.
57. Інтерв'ю з п. Мартою Малкош... – С.39.
58. Інтерв'ю з о. Петром Дутчаком... – С.18; Інтерв'ю з о. Іваном Кардашем від 25. 07. 1995, Івано-Франківська область, Тисьменицький район, с. Загвіздя. Інтерв'юер: Павликівська Н. // АІЦ, П-1-1-573, 2 ред. – С.14.
59. Інтерв'ю з с. Альфонсою (Анною Лизань)... – С.9.

SUMMARY

Kateryna Budz

THE INFLUENCE OF THE SECOND VATICAN COUNCIL (1962-1965)

UPON THE RELIGIOUS LIFE OF THE CATACOMB UKRAINIAN GREEK-CATHOLICS

The article examines the influence of the Second Vatican Council upon the catacomb Ukrainian Greek-Catholic Church. The author deals both with the believers' expectations and their attitude to the particular Council's resolutions. Special attention is paid to mostly negative reaction of the catacomb Greek Catholics to the Eastern liturgical reforms.

Keywords: UGCC, Second Vatican Council, Eastern liturgical reforms, orthodox.